

SPÁNEK
ROZUMU
PLODÍ
NESTVŮRY

Jan Poláček

Jan Poláček

**SPÁNEK ROZUMU
PLODÍ NESTVŮRY**

Nová vlna
2013

MYŠÁKOVI

Copyright © Jan Poláček, 2000, 2013

Illustrations © Tomáš Kropáček, 2013

Copyright © Nová vlna, 2013

ISBN 978-80-85845-28-0

Jedna, dvě, Aleš jde

I.

Alešova máma se bála – ovšemže ne něčeho tak obyčejného, jako jsou strašidla a přízraky. S těmi se nikdy nesetkala a ani jí nedaly znamení. Pouze o nich slýchala a četla. Strach měla z něčeho, co mnohým může připadat daleko banálnější, bála se totiž lidí – zcela obyčejných lidí, těch, kteří ji den co den potkávali, jež zdravila a s nimiž se, pokud o to projevili zájem, dávala do řeči. Její dětství přitom nepoznamenal žádný traumatický zážitek – nikdo ji ani neznásilnil, nestala se obětí incestu, žádný ze strýčků ji neosahával – nic takového. Potkala ji sice celá řada menších špinavostí a ošklivostí, jež se v ní střádaly a nutily být neustále ve střehu, ale na tom nebylo nic neobvyklého. Takové drobnosti se čas od času stávají přece každému.

Většina z lidí, kterých se obávala, jí nikdy ani v nejmenším neublížila, ale skrytou možnost něčeho takového vyloučit nemohla.

Původce křivdy, jež podstatně ovlivnila její život, dlouhá léta jen tušila. Osobu, která jí zne-
možnila vybrat si povolání, po němž tolik touži-
la, vypátrala až po dlouhé řadě let. Jakákoli pom-
sta byla v té době už bezpředmětná. Vlastně ani
nevěděla, jak by ji měla provést a zda by jí posky-
tla zadostiučinění. Získanou informaci využila
jen tak, aby usnadnila život Alešovi – o to se os-
tatně snažila ze všech sil až do chvíle, kdy před-
časně zemřela.

Snad pro dojem trvalého ohrožení se od dět-
ství chovala opatrně a vyčkávavě ke všem bez
výjimky. Naučila se utajovat své pocity a žít se
strachem, spíše než strachem bylo to závažné
v její mysli složitým mechanismem sebekontro-
ly, který ji nutil, aby byla připravena za každých
okolností na všechno.

Den předtím, než šla na první návštěvu k ro-
dičům budoucího manžela, měla zvláštní sen.
Vešla v něm po třech schodech ze dvorku do
ztemnělé chodby, v níž se mísila vůně uzeného
masa s pachem tlejících brambor. Po pravé ruce
viděla prosklené dveře se záclonkou, zřejmě od

pokoje, a po levé ruce druhé, celé dřevěné, vedoucí do kuchyně. Z nich vyšel starší neznámý muž v klobouku, přistoupil k ní a řekl: „Tak tě u nás vítám, Jituško,“ a první jí nabídl ruku, jíž se nejistě chopila a stiskla. Koktavě odpověděla na pozdrav a muž se pousmál, možná jen pokrivil koutky úst, protože měl ve tváři stále stejně přísný výraz. Pokynul ke dveřím a vybízel ji: „Tak jen pojd' dál, nestyd' se.“ V tom okamžiku se sen rozplynul. Když na druhý den vstoupila do domku Václavových rodičů, nemohlo ji už nic překvapit. Nepamatovala si sen do všech detailů, ale jeho atmosféra byla všudypřítomná. Potom z pootevřených dveří vyšel Václavův otec a řekl: „Tak tě u nás vítám, Jituško.“ Vypadal stejně jako ve snu; přízrakem ale nebyl, jak se přesvědčila, když jí tiskl ruku. Tušila, že se podobné věci zdávají především o těch, kteří již nejsou. Tentokrát to ale bylo úplně naopak. Za vším a ve všem pro ni byli, jak se znovu přesvědčila, jen a jen živí lidé.

Cosí z jejího zvyku skrývat skutečné pocity se přeneslo postupně i na Aleše, ale protože spolu

o tom nikdy otevřeně nehovořili, ani jeden z nich nezjistil, jak moc si jsou podobní.

Za svou povahu Jitka ostatně nemohla, neuvědomovala si, do jaké míry je ovlivňována zvyky svých rodičů. Vlastně ji to ani nenapadlo a v blahé nevědomosti nachystala Alešovi obdobu vlastní závislosti. Nebýt té strašné věci, jež se mu po řadě let udála, setrval by v ní až do smrti, stejně jako ona.

Oba museli udržovat při životě tolik v rodině tradovaných zvyklostí a stereotypů, že jim na nic dalšího nezbýval čas. Všechno mělo svou lhůtu a neměnné místo. Kočka byla nečistá špindíra, která nesměla překročit práh, pes zase hrabal, ničil záhonky s pracně vysazenou zeleninou, a jakákoli činnost zavánějící zahálkou byla zbytečností, na niž není pro samou práci čas.

Dalo hodně snažení, než byla Jitka takovou, jak si ji doma přáli mít. Jako prvorozená ale poutala veškerou jejich pozornost. Tedy máminu a především máminu, protože táta znamenal mnohem méně, byl druhý, vlastně jen její stín. Více než jemu podléhala dokonce i babičce „vr-

hačce“, mámině mámě, té, jež své přízvisko získala pro svou výbušnou povahu. V extatickém vytržení totiž po ostatních házela vším, co jí přišlo pod ruku. Ještě dnes mohla Jitka rozpoznat, když se postavila zády k zrcadlu a pohlédla přes rameno, bledý kousek kůže na palec od páteře. Kdysi býval poměrně zřetelnou jizvou. Babička „vrhačka“ po ní jednou hodila nůž, jímž čistila zeleninu. Zabodl se, zakmital v ráně a potom vlastní vahou vyklouzl a spadl na zem. „Co jsem měla dělat?“ omlouvala se později dceři a zeťovi. „Já jsem jí řekla neskákej, a ona pořád skákala. Tak povídám ještě jednou – neskákej, a ona zase skočila...“ Všichni z rodiny chápali, že ona v té chvíli už nic jiného udělat nemohla.

Neuplynulo ale mnoho času a pochopila i Jitka, dál informace o výchovné metodě nepronikla. Nůž, pěkný nůž s dřevěnou stěrkou se přes máminu výbavu dostal do její, a tak si při čištění zeleniny mohla neustále připomínat, že skákat se nemá.

Fyzicky se Aleš vyvedl po otci – oči, nos – to byl

celý on. Asi pro vnější shodu s jedním z rodičů se začal vnitřně utvářet po druhém.

Od okamžiku, kdy si začal uvědomovat sám sebe, našel ve svém nitru dvě soupeřící osobnosti. První, jež neznala zábran a byla ukrytá hluboko uvnitř, a druhou, která se chovala přesně podle předepsaných norem a přání všech v rodině a ostatně i mimo ni. Pokud by mohl obě ovládat pouze on sám, zůstal by až do smrti stejně opatrný jako máma. První z tváří by se na povrch nikdy nedostala a nic zvláštního by se nestalo. Komu je ale dáno, aby o sobě mohl bez výjimky rozhodovat?

Alešovo rozdvojení, i když zprvu jen symbolické, způsobil dokonce již první úřední akt života. Udál se samozřejmě bez jeho vědomí, a předznamenal tak řadu událostí, které nemohl ovlivnit o nic víc než tu první.

Padesátá léta nedávala mnoho možností, jak dát najevo názor a přitom si příliš neublížit. Přece jen se ale našly a patřil mezi ně, jak usoudil Alešův otec, i katolický křest. Skutek dostatečně pádný, a přesto téměř neškodný, už proto, že

z jeho rodiny nikdo nikdy na bohoslužby pravidelně nechodil. Otcovo demonstrativní gesto se z pohledu Jitky a jejích zkušeností jevilo zcela opačně. Jitčini rodiče totiž do kostela každou neděli chodili, a právě tahle skutečnost jí kdysi připravila rozčarování, o němž už byla jednou řeč – na vytouženou pedagogickou školu nesměla dělat ani přijímací zkoušky. Navždy se pro ni uzavřela. Rodina je katolicky zaměřená – četla v posudku, když pokradmu nahlédla přes rameno pracovníci kádrového oddělení Motorletu, jež ho důkladně studovala. Anonymní sdělení, napsané kýmsi, koho určitě dobře znala, znělo suše a bylo výmluvné. Způsobilo, že se namísto ve školních škamnách ocitla na umístěnkou v továrně na letecké motory. Zaznamenala zkoumavý pohled úřednice a polilo ji horko, když si uvědomila, že má na radu matky oblečené černé šaty. Sklopila oči a zaťala zuby. Pohled, jenž ji s pohrdáním hodnotil od temena hlavy až ke špičkám pečlivě nakrémovaných bot, byl výsměšný. „Ve skladu vyfajšujete pracovní oblečení,“ pronesla žena kousavě, „v tomhle byste toho moc nenadělala.“ Tehdy

si uvědomila, že její představa o nových přijímacích zkouškách v následujícím roce je směšná. S takovým posudkem, a s tím, co jí do něj připíše zdejší kádruvačka, nemá už tu nejmenší šanci vstoupit na stupínek před žáky...

Václav chtěl ale po narození Aleše sebe i své okolí utvrdit v přesvědčení, že s režimem mlčky nekolaboruje. A ona soustředěnému tlaku, k němuž se s vehemencí přidala i její matka, nakonec neodolala a podvolila se. Václav pro ni znamenal autoritu, a alespoň zpočátku před ním měla až neúměrný respekt. Byl o deset let starší a zdál se jí o generaci zkušenější. Když před ní rozestřel svou představu tiché demonstrace a matka jej podpořila, stáhla se do sebe a už neodporovala.

Brali se po nepříliš dlouhé známosti, kterou navázali na jedné ze staveb mládeže, kam Jitka jela s představou, že se očistí z prohřešků svých rodičů, a Václav za trest. Nikdy o tom před Alešem nemluvili a jediná představa, kterou si o té době mohl vytvářet, pocházela z malé fotografie s ozdobným okrajem, na níž byla skupinka zubících se chlapců s vyholenými blatníky kolem uší

a dívek, jejichž dlouhé vlasy byly spleteny do copů nebo svázané do ohonů. Všichni, snad díky té holičské módě, měli kulaté obličejy a odstálé uši. Bylo v nich něco zvláštního, co je spojovalo a vzbuzovalo představu, že pochází z jednoho jediného matečného zdroje. Byli si podobní jako středověcí vesničané, či pralidé v Alešově učebnici dějepisu...

Neočištěni se vrátili zpět domů – do Hodné a Lhoty, dvou vesnic, které od sebe dělil jen jeden jediný obrovský lán obilí, bohatší pouze o představu, že k sobě nevyhnutelně patří. O sňatku bylo rozhodnuto během měsíce, a to vysvětluje, proč svého tchána a tchyni viděla Jitka poprvé až asi tři neděle před svatbou. Nakonec ji musela po civilním sňatku protrpět v kostele, ale přísahala si, že do něho vstupuje naposledy. Byla přesvědčená, že všechno špatné v jejím životě zapříčinil on a ostatní, co k němu náleželo. Dlouho se přísahy držela, a teprve s křestem znovu vstoupil do jejího života svět ověřených dogmat, který byl v oněch letech vystaven tlaku, čínícím ho mírně invalidním.

Každý farář měl tehdy na starosti alespoň dva tři kostely, a tak se v nich cyklicky objevoval jako hostující profesor, aby vyřídil vše, co se v jeho nepřítomnosti nahromadilo, a putoval poté dál v koloběhu, který mu nedával příliš času na cokoli jiného. Také hodenský kostelík tvořil zastávku na cestě jednoho z mužů víry. Byl dostatečně malý a dostatečně oprýskaný, aby nebudil pozornost úřadů. Stál stranou od hlavní ulice a schovával se v korunách stromů na jediném návrší v nekonečné rovině, které údajně bylo, jak praví pověst, uměle navrženo a nazváno Homole. Původní barokní stavba se na počátku století rozpadla a na troskách vyrostla nová, tentokrát pseudogotická. Podivný slohový zkrat v mysli stavitel přinesl do vesnice poslední stavební počín stojící za povšimnutí.

V ní se měl celý obřad udát. Vše bylo s farářem dohodnuto předem; dlouho předtím, než se Aleš ocitl poprvé doma – vypovězený z matčina lůna i z nové brounské porodnice.

Kýženým dnem se stala neděle a hodinou chvilka před polednem, okamžik, kdy většina

spořádaných sousedů usedá ke svátečnímu obědu.

Tehdy vytlačil otec ze dvorka moderní proutěný kočárek vznášející se na bytelných pružinách a spolu s matkou vyrazili ke kostelu, v závěsu sledováni dědečkem a babičkou ve svátečních šatech.

Kráčeli po hlavní ulici přejmenované z Masarykovy na Suvorovovu, otec s kočárkem a máma kousek za ním, jako by nad každým dalším krokem váhala, celá nejistá a s žaludkem sevřeným a pulzujícím uvnitř těla ztuhlého tou opovážlivostí na kost. Pohybovala se strojově, naváděná na dráhu Václavovými zády a zvukem koleček chřestících ve šterku, až ke křižovatce, na níž bylo třeba odbočit. Košatina kočárku se zhoupla a Václavovi pod podpatkem praskl kamínek. Zkrátila krok a oba kluci se jí začali vzdalovat. Kolena pracovala pravidelně jako píсты, ale vedla Jitku dál přímo. Nedokázala si poručit, nereagujíc na Václavovo volání, došla vycházkovým tempem k výloze zrušeného obchodu, za níž bylo na zažloutlém balicím papíru postaveno pouze

zrcadlo, a zastavila se před ním. Několik vteřin si rovnala vlasy stočené natáčkami do úhledných ruliček a přesvědčovala sama sebe, že nedělá nic špatného a že se jí ani Alešovi nemůže nic stát. Potom se otočila a stejně pomalu kráčela nazpět k příčné ulici. S tváří staženou napětím do ní zašla i ona a k Václavovi se přidala až pod schodištěm o třiceti schodech, jež vedlo ke kostelíku na vrcholu Homole.

Když nadzdvihli kočárek, aby jej vynesli vzhůru, jízdou ukolébaný Aleš procítl. Ozval se zpod boudičky vyděšený nezvyklým pohybem – opřel se do hlasivek, aby i jeho rodiče postřehli, že není vše tak úplně v pořádku.

„Polož to,“ sykla máma koutkem úst.

Kolečka zadrnčela.

„Pozor,“ vykřikla babička, „vždyť ho vyklopíte.“

„Ále...“ zabručel otec a otočil se k Jitce. „Co je? Co se stalo?“

Popojížděla kočárem sem a tam, dokud se ukonejšžený Aleš neutišil.

„Tak řekneš mi, co se děje?“

Opatrně se rozhlédla: „Někdo by nás mohl vidět.“

„A co má být,“ povytáhl otec obočí, „ať se dívají, právě proto to dělám.“

„Víš, co by se mohlo stát...“

„Už s tím zase začínáš? Teď je jiná doba. Dávno není padesátý rok.“

Ukázala k nedalekému domku: „Mluv potichu. Mají otevřená okna.“

„Prosím tě,“ řekl pohrdavě, „čeho se bojíš? Vždyť tam bydlí starý Holeček, a ten jim tu dělá kostelníka. Vezmi kočár a jdeme.“ Bez ohledu na Alešův kvílivý nářek vyšli nahoru a dveřmi s tympanonem, z něhož na ně výsměšně shlížel sv. Jiří ubíjející jaksi mimoděk draka, vešli dovnitř.

Otec zarejdoval s kočárkem a přetáhl ho přes práh do věže. Projel s ním kolem provazu do hladka uhlazeného dlaněmi zvoníků a vešel pod klenbu. Zhluboka vydechl a vzápětí pokrčil nos, protože pach kadidla a tlejících procesních praporů byl v horkém srpnovém dnu obzvlášť pronikavý.

Jeden po druhém sáhli do nádoby se svěcenou vodou a mlčky pokývli přítomným shromážděným v jediném hloučku nalevo ode dveří.

Ze sakristie vyšel farář a pokynul otci: „Pane Hilligu, mohl byste na chvíli, prosím vás.“ Byl již oblečený do rochetky a stačilo přes ni přetáhnout jen ornát. Ruce měl spojené na prsou, ale jeho pevně propletené prsty nenavozovaly představu duchovního zanícení. Naklonil se k otcovu uchu: „Takový menší problém,“ šeptl. „Nedokážu si to vysvětlit, no, ale stalo se,“ usilovně vraštil čelo. „Máme krásnou křtitelnici, starodávnou, cínovou s rytým víčkem...“

Václav roztržitě pokyvoval, nechápal, čemu má farářovo rozvláčné vyprávění posloužit.

„Vozím ji s sebou po okolí, kde je třeba,“ pokračoval farář s rozpačitým úsměvem, „a právě včera jsem křtil v sousední vsi... chlapečka, krásného chlapečka.“

„Ano,“ přitakal Václav, „ten můj je taky kluk.“

„Já vím,“ řekl farář tragicky, „ale naše krásná

křtitelnice zůstala tam,“ odevzdaně se odmlčel, jako by čekal na rozhršení.

Otec ale lhostejně pokyvoval hlavou: „A jinou nemáte? Nebo – nedá se to udělat bez ní?“

Farář pokrčil rameny: „No, jedna možnost by tu byla, pokud by vám nevadilo...“ naklonil se ještě blíž k otcovu uchu, aby sdělované tajemství nezaslechl nikdo jiný. Potom od něj o krok ustoupil a bezmocně rozhodil paže. „Nějakou jinak méně důstojnou nádobu bych použít nechtěl,“ dořekl a čekal na ortel.

„Ale to nevadí,“ řekl otec, „vážně... vůbec ne. Pokud z toho nebudete mít potíže vy.“

Farář mávl odmítavě rukou: „Bohu to vadit nebude, a ti, kteří se o tom dozvědí, mě mohou spíše pochválit... Však víte, teď se z historie nejvíce propaguje husitství.“

„Já proti tomu nic nemám,“ ubezpečoval jej otec, „vůbec nic.“

Ze staršího barokního kostelíku se do nového přestěhovala řada věcí nejenom obřadních, ale i těch, které ze stavby činily téměř muzeum. A tak se vedle relikviáře s ostatky svatého Urba-

na a Kristiána, plného zažloutlých kostí obložených lístky z těžkého brokátu, ocitla i pamětní deska oznamující opravu dávno zaniklé kaple. Na mramorové desce bočního oltáře leželo několik střepů ze středověkých nádob nalezených v základech bývalé ruiny a pod ním kamenné korýtko ze dvora staré pošty, jež kdysi bývala farou. Před začátkem století se z něho napájely slepice a husy, a nebýt archeologa, který při zkoumání Homole prošel i celou vesnicí, zřejmě by stejnému účelu sloužilo dodnes. Teprve on zjistil, že nejde o nějaké obyčejné napajedlo pro drůbež, nýbrž o prastarou křtitelnicí až z patnáctého století, z dob kalicha, a že v ní křtili své ovečky faráři pod obojí.

A tak obřadu, jehož hlavním hrdinou byl po několika staletích tentokrát Aleš, nestálo nic v cestě. Byl pokropen vodou z kamenného korýtka, které mělo patinu jistě mnohem krásnější než vychvalovaná cínová křtitelnice. Dostal jméno a od kmotra zlatý řetízek s přívěskem andělíčka. Všichni mu udělali křížek na čelo, a pak se v ti-

chu a klidu, ještě než sousedé dojedli druhé jídlo, pokojně rozešli.

Demonstrativní akt byl dokonán a to, že k němu posloužila tak diskutabilní nádoba, se nikdo nedozvěděl. Koneckonců, křest se nemohl odkládat, bylo ho více než zapotřebí. V tom stála babička za Alešovým otcem pevně. Samotný akt narození nebyl totiž z nejjednodušších, a chyběla jistota, že všechno dopadne dobře i do budoucna. Sama babička cítila určitý podíl viny na tom, že se Aleš narodil tak malý a slabý, a už z vlastního alibismu si musela být vědoma skutečnosti, že smrt nekřtěňátka je mnohem tragičtější než dítěte pokřtěného a Bohem navždy zaopatřeného. Sama se o původu korýtky nedozvěděla také nic, ale v jejím případě – přestože se považovala za horlivou členku církve dosud zatracující Husovo učení – byla tato opatrnost bezpředmětná. A tak se tedy malý Hillig podle momentálně platného měřítka katolíkem stal a současně i nestal.

II.

Aleš nikdy nepotřeboval společnost, to, že byl sám, mu připadalo zcela normální. Ve svém okolí neznal žádnou rodinu s více dětmi, a pokud snad přece jen ano, byli podle něj tak staří, že už vlastně sourozenci – v tom slova smyslu, jenž by odpovídal jeho představám o hrách – ani nebyli.

Žil obklopený láskou, rodiče měli rádi jeho a on je, babička s dědou měli rádi Aleše i jeho rodiče a ti zase měli rádi babičku s dědou. Všichni se měli rádi a mysleli na to, aby se neměli dobře jen oni sami ale i všichni ostatní z rodu. A takhle tomu bylo od prvopočátku...

Asi proto babička rozhodla, když její dcera přišla rok po svatbě do jiného stavu, že ještě není pravý čas, bydleli totiž v podnájmu; podruhé zase stavěli a potřetí ještě nebylo zcela hotovo. Teprve napočtvrté přišlo těhotenství vhod. Jak už se ale v takových případech stává, nelíbilo se to tentokrát samotnému těhotenství, a rozhodlo se, že pro tentokrát je zase řada na něm... Tak přišel na svět Aleš. O dva měsíce dříve, o nějaký ten centimetr

kratší, o pár deka lehčí. Byl celý bílý, téměř průhledný a krčil se v embryonální poloze, jako by nechtěl přistoupit na to, že už je jeho čas. Matka jej uviděla poprvé až týden po porodu, kdy začínalo být jisté, že přežije. Možná s nějakou vadou, možná s nějakým málo vyvinutým orgánem, nechybělo mu jen to nejdůležitější – vůle žít.

Antikoncepci znali všichni jen z doslechu a připadala jim spíše neslušná než potřebná. Komu co ale vyčítat? Doba na ni byla prostě chudá. Zatlačila sexuální zážitky do ústraní a nahradila je budovatelskými. V politické reklamě se s kondomy nepočítalo a jiná neexistovala. Nakonec v tom mohl být i úmysl, socialistický tábor přece musel neustále narůstat a sílit.

„Náš chudáček malej,“ řekla babička, když Aleše poprvé uviděla, „půjč mi toho našeho chudinku, ať ho pochovám,“ chopila se povijanu a od té doby jej pouštěla z ruky jen málokdy. „Náš chudáček musí papat.“ Aby zesílil, dostával Aleš od samého počátku umělou výživu. „Dnes už snědl celého pribiňáka,“ chlubila se svými vý-

chovnými úspěchy. „Jen se na něj pojd'te podívat.“

Všichni se seběhli, sklonili se nad ním a svorně studovali jeho pohyby, jako by šlo o důležité vědecké pozorování, které bude nutno ukončit důkladnou písemnou zprávou.

Babička rozvázala kličku na košilce, rozepjala knoflíky na gumových kalhotkách a odhrnula plenu: „Jen se na něj podívejte.“

„Zesílil,“ řekla máma.

„No dyť se o něj taky starám já. U báby je ti nejlíp, vid', ty kluku.“ Sklonila se, aby Aleše poškádlila, ale přitom v jeho rozkroku zahlédla cosi, co se jí nechtělo líbit. Zapátrala v něm ještě pečlivěji a na čele jí vyvstaly tři hluboké vrásky. „Podívej, jak je opruzenej. Jen se podívej.“

Máma provinile ohledávala označené místo.

„Jak jsi ho včera koupala?“

„No, jako vždycky... jako ty.“

„To asi ne. Hned uvař heřmáněk. Nebo ne, dědo, běž ho uvařit raději ty.“ Rozdělila práci a šklebila se na Aleše. „Umejem toho našeho kluka, aby neměl bolavou prdelku.“ Nachystanou

lázeň ozkoušela nejprve loktem, a pak jej vlastnoručně vykoupala, protože se na nikoho jiného nemohla spolehnout.

Po zásahu, který přišel, jak jinak, na poslední chvíli, uložila Aleše do postýlky a vozila, dokud neusnul.

Jitka mezitím seděla v kuchyni nad prázdnou sklenkou od hořčice a vymačkávala do ní obsah svých prsů. Jednou rukou je vždy podložila a ukazovákem a palcem tiskla dvorec, až z bradavky vystříkoval tenounký čúrek bledé kapaliny. Nádobu naplnila asi zpoloviny, potom si přitáhla župan na odhalená ramena, vstala a vše, co pracně vyčerpala, nalila do výlevky. Z kýblu, v němž byla neustále čerstvá voda ze studny, nabrala trochu plecháčkem a důkladně smyla kapky, které ulpěly na bílém umyvadle.

Chlapcova postýlka stála hned vedle babiččiny postele. Nic si z té doby nepamatoval, ale pokaždé, když později uléhal na něco měkkého, vybavil se mu obdobný, kdysi v podvědomí utkvělý pocit. Jeho ležení bylo totiž od chvíle, kdy opustil

tu nejmenší dětskou postýlku na kolečkách, podestláno mocnou peřinou, z níž se pokaždé s obtížemi vyhrabával ven.

Žil převážně s prarodiči a hlavně oni jej obkládali tou hřejivou a měkounkou bavlnkou. Jestliže mámu vnímal především jako jejich dceru, která musí na slovo poslouchat, pak otec pro něj byl cizincem, návštěvou, přicházející každý večer, aby s ním prohodila pár slov a zase odešla o patro výš do ložnice rodičů. Celé Alešovo dětství poznamenala dostavba domku. Dlouho byly obyvatelné jen dvě jeho části, kus přízemí s kuchyní, příjemně vytopenou velkým sporákem, a ložnicí babičky a dědečka za stále otevřenými dveřmi. Ta pro něj byla podle názoru dospělých tím nejvhodnějším místem. Druhou obývanou část tvořila ložnice o patro výš, v níž se netopilo vůbec. Ze svého dětství měl Aleš dojem neustálé třesuté zimy. Ať dělal cokoli, aby mohl spát se svými rodiči, pokaždé mu bylo řečeno, že by se tam mohl nastydnout. Nepomohl mu ani kulich a teplý kabát, do něhož se pravidelně vpozdvečer oblékal. Neoblomnost dospělých jej utvrzovala

v představě, že je na stopě velikého tajemství, jež se mu snaží z nepochopitelných důvodů upřít. O to častěji a důmyslněji se pokoušel do zapovězené místnosti proniknout sám.

Nejvíce vyzískal v těch dobách Aleš z toho, že na něj rodiče neměli čas. Tak dlouho za každým chodil s knížkou pohádek a obtěžoval, až byl umění „číst“ vyučen – stalo se tomu velice brzy, dlouho předtím, než měl jít do školy a bez ohledu na tvrzení, jak se taková věc může rodičům později vymstít.

Vše se odvíjelo bez mimořádných událostí ve vyjetých kolejích, role byly účelně rozděleny a všem sedly jejich party tak dokonale, že je ani ve snu nenapadlo chtít něco změnit. Obraz babičky stojící na zahradě s rukama v bok byl dostatečně výmluvný a direktivní.

„Měla bys mu říct, aby šel něco dělat,“ říkala v tom postoji matce skloněné nad záhonkem, „je třeba zrýt.“

Po vleklých rozhovorech rodičů vedených tlumenými hlasy za zavřenými dveřmi se tak nakonec i stalo.

„Mělo by se udělat...“ znělo babiččino okřídlené rčení, jež přivádělo některé členy domácnosti k zuřivosti... vážně jen některé. Takového dědu už dlouho ne, ten byl do role bez odmluv pracujícího statisty odsouzen kdysi dávno. Nechal si zcela zorganizovat život a nic mu už nepřišlo zvláštní. Tak trochu rezignoval na své okolí. Ani socialismus jej příliš nerozlad'oval, velice často totiž slýchal připomínky na svou živnost odumřelou již v počátku. Byl snad jediný řezník, který kdy zkrachoval, protože se styděl prodávat lidem špatné maso. Od těch dob se u nich na věčnou připomínku neúspěchu jedlo především levné maso. Možná to ale způsoboval úsporný režim zažitý z období stavby domku. Ten sahal až tak daleko, že třeba od sklizně do hluboké zimy jedli všichni jen nahnílá jablka. To se sice může jevit z některého pohledu poměrně logické, pravda – napřed se sní ta horší, aby se nezkazila úplně, a potom... ale žádné potom nikdy nepřišlo, nahnílých jablek bylo dost, a dokonce jich neustále přibývalo. A tak si děda, stejně tak jako pravidelně vykrajoval nahnílá jablka (musela se neustále

ujídat) a jak bez odmluv pracoval, odcházel i bez velkého divení každý večer kouřit ven na schody. Ať už bylo léto nebo zima, zářil oharek jeho cigarety ze tmy, dokud nebyl opět babičkou povolán zpět do místnosti, což netrvalo nikdy příliš dlouho.

Matka byla v podobné pozici, ale časem z ní vybredla a zaujala místo své matky. K výměně došlo samovolně v okamžiku, kdy se trůn uvolnil. A děda? Ten se přizpůsobil, sloužil už tolika pánům, že žádný další jej nemohl vyvést z míry. Mámina sestra Klára byla, díky privilegii možná až nečekaného narození (o dvanáct let později), tak výjimečná, že stála poněkud mimo existující pravidla a... a vlastně jediný, kdo neměl dost času, aby si na babiččinu vládu pevné ruky zvykl, byl Václav. Pouze on překračoval bariéru němě zuřivosti a bouřil se proti příkazům, které mu přinášely potupu vynucené pokory.

Až do šesti let si Aleš vystačil s babičkou a vystačil by s ní, pokud by záleželo jen na něm, i dál. Její ochrana byla nepřehlédnutelná. Všude jej vo-

dila za ruku, a ovládala ho jen několika málo pohyby a grimasami. Když se jí třeba zazdalo, že by měl změnit své chování, zmáčkla mu pevně prsty. Pokud provedl něco obzvlášť zavrženíhodného, vyvalila ještě navíc oči. To zaručeně pomohlo, a navíc pevně utkvělo v Alešově paměti. Jejich němohra byla vypracovaná k úplné dokonalosti a navozovala v něm dojem, že se tak chovají úplně všechny babičky na světě.

Navykl si hledat zábavu sám v sobě a vyhýbal se možným konfliktům. Schovával se s knížkou pod stolem i za stojanem na květiny a utíkal do imaginárního světa. Avšak netrvalo dlouho a ve svém okolí přebíral všechno, co mu stálo za přečtení. Na výpravách se vydával tedy stále dál a dál, až nakonec dorazil i do tajemných míst, která mu zakazovali.

Skrytě i pod různými záminkami vstupoval do ložnice rodičů fascinovaný otcovou obrovskou knihovnou a nábožně se dotýkal hřbetů knih, o kterých mu jistě schválně říkali, že jsou jen pro dospělé a že by jej určitě nezaujaly. Věděl, že je v knihovně řada takových, v nichž se se

svým hodnocením nemýlí, ale pokud by mezi nimi byla zajímavá jedna jediná, a ta tam při takovém množství jistě byla, věřil, že je jen otázkou času, kdy se mu konečně dostane do rukou.

Babička se skláněla nad kamny a zdálo se, že její jedinou starostí je polévka kypící v hrnci.

Aleš vylezl zpod stolu a jako stín přešel místností. Stanul u kuchyňských dveří a tichounce stiskl kliku.

Polévka nadzdvihovala poklici a drala se ven z hrnce. Pára syčela a kov drnčel.

Otevřel.

„Alešku!“

Babička měla oči i v zádech, opět stála na stráži.

Zastavil se a zpytavě pohnul dveřmi ve věřích sem a tam, až zaskřípěly.

„Kam jdeš?“

„Nikam,“ řekl a znovu pohnul dveřmi, „skřípou nám tu dveře.“

Loupla po něm okem. „Potřebují namazat.“

„Já vím, kde je olejnička,“ chytl se nabízené šance.

Babička zavrtěla hlavou: „Děda je namaže, až přijde. Běž si hrát.“

Polapený odevzdaně zavřel a znovu zalezl pod stůl. Potisící prolistoval obrázkovou knihu pohádek, kterou už znal nazpaměť, a zkusmo vyhlédl ven.

„Co chceš?“

Trhl sebou a zajel nazpět. Nechápal, jak je možné, že si jej babička pokaždé všimne. Stála otočená ke kamnům a on byl tichounký jako myška. Přesto hned věděla, kdy se třeba jen pohnul.

Koukla na hodiny: „Za chvílku přijde máma s tátou a dědou...“

„Nemohl bych jim jít naproti?“

„A něco tě přejede...“ řekla a zavrtěla hlavou.

„Mohl bych jít na dvorek?“

Znovu pohlédla na hodiny: „Už je pozdě, bude jídlo, a co bys tam dělal, buď raději doma se mnou.“

Povzdech, stáhl se do své skrýše a usedl na trnož. Podepřel si dlaněmi bradu a sledoval ji, jak

krouží kolem kamen a v neměnném rituálu pohybuje hrnci a kastrůlky po litinových plátech od středu k okraji a naopak.

„Čti si třeba.“

„Když já nemám co,“ zabručel.

„Máš takovou krásnou knížku.“

Mávl rukou. „Tu už znám.“

Nabrala polévku a foukla do ní: „Chceš ochutnat?“

Zavrtěl hlavou a obsah lžíce vzápětí zmizel v jejích ústech.

Hleděl, jak polyká horkou tekutinu, a náhle dostal nápad. Nadšením se mu až rozšířily oči: „Babi,“ pronesl skomíravě, „mě bolí břicho.“

Ihned zpozorněla: „Pojď ke mně,“ zavelela a přitáhla jej k sobě. Položila mu dlaň horkou od vaření na čelo. „Kde tě to bolí?“

Zakroužil rukou pod hrudníkem v místech, které si hladívá medvěd na etiketě sklenky s medem.

„Jak dlouho?“ vyslýchala ho.

„Teď,“ vydechl, „teď právě začalo,“ řekl, protože už nemohl couvnout. Nešlo říci, že si jen

dělal legraci, babička by se zamračila, vyvalila na něj oči a zlobila se... Na čele mu vyvstal pot strachu. Pozoroval ji zpod řas a stále důrazněji cítil, že se mu doopravdy dělá špatně. Docházelo mu, že nebyl dostatečně opatrný, znovu dovolil tomu druhému v sobě, tomu, který tak rád lhal, podváděl a vymýšlel špatnosti, aby jej ovládl. Opět jej dostal do nepříjemností... Co když babička pozná, že lže? Co ho to jen napadlo?

„Jak moc tě to bolí,“ pokračovala se zkoumavě svrašťelým čelem a opatrně mu ohmatávala břicho.

„Jen trochu... Já bych šel třeba na záchod...“ vydechl potichounku celý ztuhlý strachy.

Stále vraštila čelo a malinko začínala kulit oči. „Mám jít s tebou?“

„Ne,“ vyjekl, „já budu hned zpátky,“ rozrazil dveře na chodbu a se zaduněním je přibouchl.

Zaslechl ještě drnčivá slova vyhrůžek, co se mu stane za tu ránu, až přijde nazpět.

Venku se v něm všechno uklidnilo, vsugerovaná bolest zmizela. Měl chvilku času, několik minut, záchod uvnitř domu nebyl dosud v provo-

zu a v domečku na zahradě jej babička kontrolovat nemohla, ne, tak daleko nedohlédla ani ona.

Vyběhl po schodech do ložnice rodičů, opatrně se prsty opřel do skla v knihovně a odsunul je stranou. Při svých objevných výpravách se dostal až do druhé přihrádky uprostřed. Uchopil knihu, která byla na řadě – psalo se v ní cosi o lišce –, a otevřel ji. Ne, že by ho příběhy o zvířatech v přírodě nějak zvlášť zajímaly, ale v téhle byla spousta docela hezkých obrázků. Přečetl první větu: „Drva hlad’unký, bílunký, a takoví kruci lonti mně je u nosa seberou...” zavrtěl hlavou nad těmi podivnými slovy a pohlédl o kus dál... „Hlad’unký, bílunký, jak ženský kolena!“

Usoudil, že tahle kniha nebude tou pravou, a sáhl po další. Hnal jej čas, venku už klapla dvířka, rodiče se vraceli z práce. Vyjmul ze sevření nalisovaných hřbetů další a rychle ji otevřel. Byla pořádně silná a zcela nezábavná, to Aleš opět neomylně zjistil podle prvních vět. Ale záložka z několika listů průklepového papíru byla zvláštní. Začel se do rozmazaných písmenek otisklých

přes ne právě nejlepší kopírák a povídání mu přišlo směšné – více než směšné.

Na chodbě už zněly hlasy.

„Alešku! Kde ten kluk je?“

Slyšel šoupání babiččiných bačkor. Šla chodbou, ven na schody a na zahradě znovu zavolala jeho jméno.

Vsunul papírky za košili, seběhl potichu dolů a vrazil do kuchyně.

„Ahoj, mami,“ vykřikl.

„Babička tě hledá,“ řekla káravě namísto pozdravu.

Na stole už stály talíře s polévkou, ihned se k jednomu vrhl, aby nemusel na nic odpovídat.

Se svým nálezem čekal až do večera. Rozsvítili světlo, děda si sedl na stoličku a s brýlemi na nose začal cosi opravovat, máma myla nádobí a táta za stolem četl noviny. Babička se znovu postavila ke kamnům. Byli tu všichni a z jejich tiché přítomnosti sálal klid a pohoda takovou měrou, že jej Aleš cítil po celém těle. Celý večer měl popsané listy papíru zastrčené pod košili a ta chvíle všeprostopující pohody mu přišla vhodná

právě na to, aby je vyňal z úkrytu a přečetl i ostatním všechny ty směšné věci, které na nich byly napsané. Obklopen nezájmem absolutního dohledu je rozestřel na stole a slavnostně ostatní oslovil. „Já vám něco přečtu, chcete?“

Táta zůstal ukryt za bariérou novin a jen cosi nesrozumitelného zamručel, ale babička s mámou se k němu ihned otočily, a s širokými úsměvy na tvářích vyjadřujícími chválu, jež mu za dosažené umění náležela, byly připraveny opěvovat jej tak jako pokaždé, při chystaném cirkusovém představení.

Aleš začal vyslovovat pečlivě a nahlas: „Žena si lehne zadečkem na okraj postele, pokrčí nohy a přitáhne si je rukama na prsa. Muž k ní přistupuje vstoje a vstoupí do ní...“ otec se vymrštil od stolu, jeho noviny se ještě vznášely ve vzduchu a zvolna dopadaly na stůl skládající se list po listu. Přenesl se tygrím skokem až k Alešovi a papíry mu vyrval z rukou. „Proč mi to bereš?“ vykřikl. Plesk. „P-p-proč mě b-b-biješ?“ zajíkl se. Babička stála u kamen a vyvalovala oči. „Proč ho biješ?“ řekla příkře. „On za to nemůže! Mohli by-

ste se stydět. Alešku, pojd' ke mně.“ Zástěra byla tak voňavá a teplá. Zlatá babička, jen ona se ho zastala, nikdo jiný. Proč? Proč ho vlastně bili, nechápal, vždyť četl tak pečlivě a bez přebreptnutí.

Strašně si později vyčítal zbrkllost, díky níž si mohl přečíst jen část prvního bodu.

Od té doby se svými objevy už tak záhy nechlubil a s průklepovými papíry spojenými sponkou se znovu setkal až po delším čase, to už byly o poznání opotřebovanější a želbohu nečitelnější.

Zvykl si na samotu a na jediný způsob dialogu, který vedl sám se sebou. Nikdy nechodil do jeslí ani do školky a své vrstevníky poznal až první den ve škole. Jediné, co ho ten den zajímalo, bylo, zda jeho máma stojí ještě vzadu u zdi s ostatními, kteří je přišli doprovodit na první hodinu. Nesledoval události před tabulí, s hlavou otočenou se stále jen ubezpečoval, že zatím ještě není sám. Byl ze všeho tak vyplašený, že soužití s ostatními pojal jako nepřetržitý boj. Seděl v lavici s rukama za zády a nevnímal nic jiného než nepříjemný pocit osamění. Cítil jej bez ohledu na

konejšivý proslov učitelky, a umocňoval ho jeho soused, větší a o poznání silnější než on.

Slavnost končila a rodiče vycházeli ze dveří. Zavolal: „Mámo!“ Otočila se, a než zmizela na chodbě, zamávala. „Mámo!“ Měl pocit, že se mu směje, v očích jej řezavě zapálily slzy. Mohl vstát a rozběhnout se za ní, ale ani se nepokusil zjistit, zda by jej nohy poslechly.

Učitelka stáhla rty do chápavého úsměvu: „Přece bys neplakal?“

Vrtěl hlavou, protože nedokázal pronést jediné souvislé slovo, a přitom s hrůzou zíral na svého souseda, který zcela bez obav vytáhl z tašky svačinu a zakousl se do namazaného chleba.

„Ty už máš s sebou svačinu, Karlíku? Schovej ji,“ vybídla jej, „sníš si ji až o přestávce. Teď je hodina a v té musíme pracovat, tak jako vaši tátové a mámy, abychom se něčemu naučili.“ Vstala od katedry. „A ze všeho nejdřív se představíme. Mě budete oslovovat, až se přihlásíte zdviženou rukou, soudružko učitelko Procházková.“ Zamířila k první lavici. „A teď se mi představíte i vy.“

Když došla k Alešovi, vypravil své jméno tak, že mu nebylo rozumět.

„Přece by ses nebál?“

Zavrtěl hlavou.

„Ty jsi Aleš, vid’?“

Přikývl.

„Mě se přece bát nemusíš, vždyť já jsem učila už tvoji mámu. Víš o tom?“ Šla dál, Karel se k němu přisunul a šlápl mu na nohu.

Tvářil se, že to nezpozoroval. Beze slova couvl a jeho soused se vzápětí rozvalil po celé lavici. Vytláčil Aleše, který se jen zoufale snažil vyhnout jakémukoli doteku, až ven do uličky.

Učitelka prošla celou třídou, opět stála na stupínku. „Kdopak z vás má, děti, sestřičku nebo bratříčka?“

Téměř všechny zvedly ruce.

„Já mám ségru,“ ječel Karel, „Hanku. Ta je už ale velká...“

„Přihlásil ses?“

Zdvihl ruku a začal s ní zuřivě mávat.

„Já vím,“ řekla učitelka, „chodí do páté třídy.“ Rozhlížela se po učebně.

Aleš seděl příkrčený s pohledem upřeným na desku stolečku.

„Ty, Aleši, nemáš sourozence?“

„Ne.“

Pokývla hlavou: „Aha.“

Z její tváře poznal, že mu chybí něco obzvlášť důležitého a že za to asi může i on sám.

III.

Večer se Aleš zeptal babičky, čím to je, že nemá žádného sourozence. Cosi mu napovídalo, že u rodičů by po důvodu pátrat neměl. Chvilku uvažovala, jak odpovědět, a nakonec řekla: „Když budeš hodný, tak ti táta s mámou nějakého bratříčka nebo sestřičku jistě opatří.“

Potvrdila slova soudružky učitelky, vážně záleželo na něm, a stačilo být jen hodný – on ale takový nebyl, alespoň babička neustále tvrdila, že neposlouchá.

S dětmi mohlo mít něco společného i to, co se u nich událo na počátku léta, když ještě nemusel do školy. O bratříčkovi nebo sestřičce všichni

mluvili a zdálo se, že musí přijít, že je to už jisté. Máma byla taková jiná a táta byl také jiný. Babička povídala, že teď musí být ještě hodnější, na slovo poslouchat, neodmlouvat...

Pak se to stalo, máma ležela v posteli, strašně vzdychala a Aleš musel jít sám nahoru do prvního patra. Z okna viděl sanitku, která zastavila u jejich vrat, a potom i nosítka s maminkou, jak mizí uvnitř bílého vozu.

Modrý majáček se otáčel na střeše, tatínek běhal dole po chodbě a křičel: „Zase o to přišla...“

A babička něco tlumeně odpovídala, ale nebylo jí rozumět ani slovo.

Tatínek, jako by nevěděl, jak se chovat před cizími lidmi, křičel dál. „Víte, pokolikáté se to stalo, víte to? Už je nedokáže udržet.“

Babička syčela...

„A to všechno jen kvůli vám!“ nedal se.

Potom bouchla vrátka, táta naskočil do sanitky, a ta se vzápětí prudce rozjela.

Aleš šel pomalu dolů, na každém schodu se zastavil a čekal, zda babička nezačne nadávat

a nepošle ho nazpět, ale nic takového neudělala. Stála na chodbě, oči měla podivně skelné a hleděla na něj, jako by musela uvažovat nad tím, kdo vlastně je. Čekal, že se na něj už už musí rozkřiknout, protože zase zlobí a jde k ní, aniž by zavola-la.

Místo toho jej k sobě přitiskla a řekla. „Teď musíš být ještě poslušnější, Alešku, musíš dělat tátovi a mámě jen radost...“

Časem pochopil, že by mu ve škole nepomohla ani halda bratrů a sester. Tak jako Šiškoví osm sourozenců, za něž jeho máma, jak se ve škole chlubil, dostala vyznamenání na národním výboře. Zde se oceňovala kvalita, ne množství. Něco bylo v nepořádku, něco mezi Alešem a učitelkou, která sice byla milá a pokoušela se ho uklidňovat, ale její slova zněla přesto falešně. Uvědomoval si, že se nutí být k němu milá, a nechápal, proč to dělá.

Jediný spolužák, který Alešovi připadal snesitelný, byla holčička v lavici před ním. Měla dlouhé světlé vlasy a seděla stejně nehybně jako on.

Ruce měla za zády a prstíky pravé ruky svírala dlaní levé. Tiskla je tak silně, až je měla celé červené. Když ji Karel v nestřeženém okamžiku za vlasy zatahal, ani se neotočila, a Aleš proto došel k závěru, že je nejenom krásná, ale i strašně hodná.

Po týdnů měl školy právě tak dost, aby si ke všemu, čeho se musel účastnit, vypěstoval odpor. Stále výrazněji se v něm počala odlišovat jeho dvě poděděná já, z nichž to určené pro veřejnost stále s většími obtížemi vyzařovalo ve škole spokojenost a zájem o věci, jež jej ve skutečnosti vůbec nezajímaly.

Nesnášel rána a žaludek se mu obracel pokaždé, když otevřel tašku a vedle pachu papíru cítil i všechny svačiny, které se den po dni v jeho aktovce střídaly, všechna ta nahnílá jablka, namaзанé chleby a housky prosycující kůži brašny a pronikající ven při každém odepnutí přezky.

Na rozdíl od Aleše sršela učitelka po ránu nadšením. S lety zafixovaným úsměvem ve tváři vzala do ruky křídu a její hrot položila na tabuli:

„Dneska se, děti, naučíme písmenko A. Zdalipak někdo víte, jak se píše?“

Zdvihl ruku.

„Aleši, ukaž je ostatním.“

Natáhl paži před sebe a zakroužil ukazovákem ve vzduchu, zatímco Karel na něj odspodu vyplazoval jazyk.

„No výborně. A jak to, že je umíš? Kdopak tě naučil psát?“

Špitl: „Babička.“

„Aha,“ řekla a stoupla si na okraj stupínku. „Děti, Aleš sice umí napsat písmenko A, ale vy se je teď naučíte také. Od toho je škola. Nakonec je nejlepší, když rodiče nechají tuhle práci na soudužky učitelky, které ji umějí nejlépe.“ Vrátila se k tabuli. „Sedni si, Aleši, a nemysli, že nebudeš dávat pozor, když tě babička něco naučila. Pořádně psát začneš stejně až ve škole.“

Byl učenlivý a od toho okamžiku se již nacytat nenechal. Přesně pochopil, co se od něj očekává, a požadované pravidlo zahrnul do svého „já“ určeného pro vnější svět. Vymyslel hru, kterou se mohl učitelce, jak doufal, zavděčit

mnohem víc, a přitom nebudit pozornost ostatních. Na počátku hodiny zapomínal písmenka, která znal dávno, aby ji na konci hodiny oslnil tím, co jej dokázala naučit. Byla spokojena ona a byl spokojen i on – nevzbudil přece ničí pozornost. Venku pak mohl být sám sebou, tedy... pokud cestou ze školy, když pro něj náhodou babička nepřišla, nemusel silnějším spolužákům předvádět, že není schopen jakékoli obrany a že vlastně není vůbec žádná zábava mlátit jej a hnát před sebou, jestliže dokáže jen mlčky utíkat domů.

Doma... tam bylo všechno úplně jinak. Alešova paměť se přepnula z jedné polohy do druhé, v několika minutách přestala škola existovat a znovu přicházela strašit až ráno po probuzení. Večer přinášel konejšivý pocit, jež spoluvytvářela teplá kuchyň, načechraná peřina a tlumené hlasy znějící z kuchyně, v níž pod stropem svítila jediná slabá žárovka kreslící po nabílených stěnách roztřesené obrázky. Byly v tom chabém osvětlení pojednou hrubé, plné nerovností, a patřily proto v Alešových představách bezpečné jeskyni s mihotajícími se plameny. Co chvíli po